10.Sınıf Tarih 2.Dönem 2.Yazılı

Yazilidayim.net

Soru 1 (Osmanlı'nın Cihan Devleti Olma Rolü): İstanbul'un fethinden (1453) Viyana Kuşatması'na (1683) kadar geçen süreçte Osmanlı Devleti'nin sadece toprak kazanan bir güç değil, aynı zamanda dünya siyasetini yönlendiren bir "hakem" rolü üstlendiğini savunabilir misiniz? Osmanlı'nın Avrupa'daki mezhep savaşlarına ve hanedan mücadelelerine müdahalesinin, devletin cihanşümul (evrensel) karakteri üzerindeki etkilerini özgün fikirlerinizle açıklayınız. **Cevap:** Osmanlı Devleti, fetihten sonra sadece askeri bir güç değil, Doğu ve Batı'yı birleştiren bir merkez haline gelmiştir. Kanuni döneminde Fransa'ya verilen kapitülasyonlar veya Avrupa'daki Reform hareketleri sırasında Protestanların desteklenmesi, Osmanlı'nın Avrupa'nın siyasi haritasını dizayn etme gücünü gösterir. Devletin "Nizam-ı Alem" (Dünya Düzeni) ülküsü, farklı inanç ve milletleri adaletle yöneterek cihan devleti olma iddiasını sadece kılıçla değil, diplomatik ve ahlaki bir üstünlükle de kanıtlamıştır.

Soru 2 (Yönetim ve Ordu Yapısı): Klasik dönem Osmanlı ordu yapısında yer alan "Eyalet Askerleri" (Tımarlı Sipahiler) ile merkez ordusu olan "Kapıkulu Ocakları" arasındaki dengeyi düşününüz. Fatih Sultan Mehmet'ten itibaren devşirme kökenli devlet adamlarının yönetimde ön plana çıkarılmasının, Osmanlı merkezi otoritesinin sürekliliği üzerindeki etkilerini kaynaklara dayalı olarak yorumlayınız. **Cevap:** Tımarlı Sipahiler taşrada üretimin ve güvenliğin teminatıyken, Yeniçeriler merkezin vurucu gücüdür. Devşirme kökenli devlet adamlarının (Enderun mezunları) sadrazamlık gibi makamlara getirilmesi, yerel ailelerin ve Türk aristokrasisinin devlet içinde paralel bir güç odağı olmasını engellemiştir. Bu durum, padişahın mutlak otoritesini korumuş ve devletin şahsileşmiş bir hanedan çekişmesine kurban gitmesini önleyerek bürokratik bir süreklilik sağlamıştır.

Soru 3 (Yönetim ve Ordu Yapısı): Osmanlı Devleti'nde on altıncı yüzyılın sonlarından itibaren Yeniçeri Ocağı'na "kanun-ı kadim"e (eski kanunlara) aykırı olarak asker alınmaya başlanmasının askeri disiplin üzerindeki sonuçlarını tartışınız. Bu durumun savaşlardaki başarı oranına ve hazineye olan yüküne dair yorumlarda bulununuz. **Cevap:** Yeniçeri Ocağı'na askerlik dışındaki mesleklerden kişilerin girmesi, ocağın profesyonelliğini yitirmesine ve askeri talimlerin aksamasına neden olmuştur. Savaş meydanlarında disiplinsizlik baş göstermiş, bu da uzun süren ve maliyetli seferlerin başarısızlıkla sonuçlanmasına yol açmıştır. Ayrıca asker sayısının gereksiz yere artması, üç ayda bir ödenen "ulufe" maaşlarının devlet hazinesine ağır bir yük getirmesine ve para biriminin (akçe) değer kaybetmesine sebep olmuştur.

Soru 4 (Yönetim ve Ordu Yapısı): Osmanlı idari yapısında "Divan-ı Hümayun"un işleyişini ve zamanla Sadrazamlık makamının (Bab-ı Ali) önem kazanmasını yönetimdeki değişim açısından değerlendiriniz. Padişahların divan toplantılarını "Kasr-ı Adl" penceresinden izlemeye başlamasının sembolik anlamı nedir? **Cevap:** Klasik dönemde Divan, padişahın başkanlık ettiği en yüksek karar organıyken, Fatih'ten itibaren başkanlığın sadrazama bırakılması bürokrasinin uzmanlaşmaya başladığını gösterir. Padişahın toplantıları pencere arkasından izlemesi, adaletin her an padişahın gözetiminde olduğu mesajını verirken aynı zamanda padişahın kendisini günlük tartışmaların üzerinde, nihai bir karar mercii olarak konumlandırdığını simgeler.

Soru 5 (Sömürgeci Politikalar): Coğrafi Keşifler sonrasında Portekiz ve İspanya gibi Avrupa devletlerinin Hint Okyanusu ve Amerika kıtasında başlattığı sömürgeci faaliyetlerin, Osmanlı Devleti'nin İpek ve Baharat yolları üzerindeki hakimiyetine etkilerini tarihsel bağlamda değerlendiriniz. **Cevap:** Portekizlilerin Ümit Burnu'nu keşfederek doğrudan Hindistan'a ulaşması, Baharat Yolu'nun Akdeniz limanlarındaki önemini azaltmıştır. Osmanlı Devleti bu

duruma karşı Hint Deniz Seferleri'ni düzenleyerek sömürgeci güçleri durdurmaya çalışmış olsa da, okyanus tipi gemilerin eksikliği ve teknik yetersizlikler ticari gelirin Avrupa'ya kaymasını tam olarak engelleyememiştir. Bu durum, Osmanlı ekonomisinin gümrük gelirlerinde büyük bir azalmaya yol açmıştır.

Soru 6 (Sömürgeci Politikalar): On yedinci yüzyılda Avrupa'da yükselen "Merkantilizm" (altın ve gümüş biriktirmeye dayalı ekonomi) anlayışının, Osmanlı iç pazarına ve zanaatkarlarına (Lonca teşkilatı) etkilerini sorgulayınız. Avrupalıların sömürgelerden getirdiği ucuz değerli madenlerin Osmanlı ekonomisinde yarattığı "enflasyon" (fiyat artışı) krizini analiz ediniz. **Cevap:** Avrupa'nın sömürgelerden elde ettiği gümüşün Osmanlı pazarına girmesi, piyasadaki gümüş miktarını artırarak akçenin alım gücünü düşürmüştür. Merkantilist politikalar güden Avrupa devletleri, Osmanlı'dan hammadde alıp mamul madde satmaya başlayınca Osmanlı zanaatkarları rekabet edemez hale gelmiş ve yerli üretim zayıflamıştır. Bu ekonomik baskı, ilerleyen dönemlerdeki kapitülasyonların kalıcı hale gelmesine zemin hazırlamıştır.

Soru 7 (Sömürgeci Politikalar): Avrupalı devletlerin Amerika ve Afrika'daki sömürge alanlarında uyguladığı kölelik ve hammadde sömürüsü sisteminin, Avrupa'daki zenginleşmeyi artırarak Osmanlı ile olan askeri-teknolojik dengeleri nasıl değiştirdiğini tartışınız. **Cevap:** Sömürgecilikten elde edilen sermaye, Avrupa'da bilimsel devrimin ve modern orduların finansmanında kullanılmıştır. Osmanlı Devleti ise bu dış kaynaklara sahip olmadığı için geleneksel tarım ve ticaret gelirlerine bağımlı kalmıştır. Avrupa orduları ateş gücü ve organizasyon açısından gelişirken, sömürge zenginliği ile beslenen bu teknolojik üstünlük, Osmanlı'nın Batı karşısındaki askeri üstünlüğünü yavaş yavaş kaybetmesine neden olmuştur.

Soru 8 (Osmanlı İsyanları): On yedinci yüzyılda Anadolu'da patlak veren "Celali İsyanları"nın temel nedenlerini sosyal, ekonomik ve askeri açılardan müzakere ediniz. Bu isyanların sonucunda yaşanan "Büyük Kaçgun" olayının tarımsal üretim ve köylü yaşamı üzerindeki etkilerini açıklayınız. **Cevap:** Ağır vergiler, rüşvetin artması ve ordudan ayrılan tımarlı sipahilerin (sekban ve sarıca) işsiz kalması Celali İsyanları'nın ana nedenidir. İsyanlar nedeniyle halkın can güvenliği kalmamış, köylüler topraklarını terk ederek şehirlere veya dağlara kaçmıştır (Büyük Kaçgun). Bu durum tarımsal üretimin durmasına, iaşe krizine ve Anadolu'nun demografik yapısının bozulmasına yol açarak devlet otoritesini kökten sarsmıştır.

Soru 9 (Osmanlı İsyanları): İstanbul İsyanları (Yeniçeri İsyanları) neden genellikle saray bürokrasisini veya bizzat padişahı hedef almıştır? Genç Osman'ın (İkinci Osman) tahttan indirilmesi ve öldürülmesi olayını, devletin "asker-siyaset" ilişkisindeki kırılma noktası olarak nasıl yorumlarsınız? **Cevap:** Yeniçeri isyanlarının temelinde ekonomik kaygılar (düşük ayarlı akçe ile maaş alma) ve ocağın çıkarlarının zedelenmesi korkusu yatar. Genç Osman'ın orduyu ıslah etme ve Yeniçeri Ocağı'nı kaldırma planı, askerin siyaset üzerindeki vesayetini tehdit ettiği için darbeyle sonuçlanmıştır. Bu olay, padişahın mutlak otoritesinin asker tarafından sorgulanabileceğini ve can güvenliğinin dahi kalmadığını gösteren acı bir dönüm noktasıdır.

Soru 10 (Osmanlı İsyanları): On yedinci yüzyılın ortalarında yaşanan "Vaka-i Vakvakiye" (Çınar Vakası) olayının nedenlerini ve bu isyanın Osmanlı devlet otoritesinin zayıflaması üzerindeki etkilerini tartışınız. İsyancıların taleplerinin yerine getirilmesi, devlet idaresinde ne gibi bir emsal teşkil etmiştir? **Cevap:** Saray içindeki ağaların ve bazı yöneticilerin yolsuzlukları, Yeniçerilerin isyan ederek bu kişilerin listesini istemesine ve onları Çınar

ağacına asmasına neden olmuştur. Padişahın (Dördüncü Mehmet) çaresiz kalarak bu talepleri kabul etmesi, devlet idaresinin isyancıların eline geçtiğini ve merkezi otoritenin sokaktaki güce boyun eğdiğini kanıtlayan bir zaafiyet örneği olmuştur.

Soru 11 (Bilim, Kültür, Eğitim): Takiyüddin Mehmet'in İstanbul'da kurduğu rasathane ve Katip Çelebi'nin "Cihannüma" adlı eseri, on yedinci yüzyıl Osmanlı bilim dünyasının ulaştığı seviye hakkında bize neler söyler? Osmanlı eğitim sisteminde (Medreseler) bu dönemde gözlemlenen değişimleri ve bilimsel faaliyetlere etkisini değerlendiriniz. **Cevap:** Takiyüddin'in astronomi çalışmaları ve Katip Çelebi'nin coğrafya alanındaki evrensel bakış açısı, Osmanlı'nın dünyadaki bilimsel gelişmeleri hala yakından takip ettiğini gösterir. Ancak bu dönemde medreselerde akli ilimlerin (felsefe, matematik) yerine nakli ilimlere (din) daha çok ağırlık verilmesi ve "beşik ulemalığı" (alim çocuklarının doğrudan alim sayılması) sisteminin gelmesi, bilimsel üretkenliğin yavaşlamasına ve eğitimin niteliğini kaybetmesine neden olmuştur.